

בין בגין והסעודים

כל תהליך של משאומתן ללא פריצת-דרך בנושא עיקרי זה, שבעיני הערבים הוא לב העניין כולו, כאילו לא הוחל כלל. מאידך, ההכרה בזכותם של הפלסטינים למדינה בגדה המערבית ובעזה תאפשר למדינות ערב להיות גמישות יותר בנושאים רגישים אחרים.

הנשיא קארטר הכיר בזכותם של הפלסטינים ל-"מולדת", אך הוא מסרב לקיים מגעים עם אש"ף ומתנגד להשתתפותו של האירגון בתהליך המשאומתן - כל עוד לא קיבל את החלטה 242 כחודעה בזכותה של מדינת ישראל להתקיים. אשר לפסטינים, קבלת החלטה 242 כמוה כחודעה לא רק בזכותה של ישראל להתקיים אלא גם בהורדת מעמדם לזה של פליטים - בניגוד מוחלט להעלאתם למעמד של צד עצמאי שווה-זכויות במשאומתן. לכך אין הם יכולים להסכים.

ברית-המועצות, השותפה לכס ה"יו"ר בוועידת ז'נבה, הודיעה באחרונה כי הוועידה לא תתכנס ללא השתתפות אש"ף כצד עצמאי ושווה-זכויות. כיצד מיישבים בין זכויותיהם הלאומית של הפלסטינים לבין ההיצמדות להחלטה 242?

אחד הפתרונות שצריך יהיה להתקבל על-ידי ה-צדדים הלא-ערבים הנוגעים בדבר יהיה ניסוח מעודכן ומחודש של החלטה שיקבל בה את המרכיב הפלסטיני הלאומי, כפי שנעשה למשל בהצהרת השוק המשותף מן ה-29 ביוני 1977. להוציא צעד מעין זה, המרכיב הפלסטיני יוכל להיכלל בתהליך ההסכם רק באופן בלתי-ישיר, על-ידי אחד משלושה אמצעים אפשריים:

- תחת פיקוח ישראלי;
- תחת חסות האו"ם;
- בתוך מיסגרת ארצות ערב.

כל האופציות הללו, במידה זו או אחרת - בנפרד או בצירופים שונים - נוטות לחבל ביישות הפלסטינית העצמאית:

- האופציה הראשונה, המשתמעת מתוכנית-אלון, מן התוכנית שהיתווה משה דיין באחרונה או ממודלים אחרים של יישום האוטונומיה הפלסטינית בשלבים, אינה מתקבלת על דעת הערבים כנקודת-התחלה. היא מניחה הכרה ערבית בלגיטימיות של שילטון ישראלי בפלסטין כולה; היא תידחה בכל רחבי העולם הערבי ככניעה לעמדה הקיצונית של הליכוד, ומאחר שישראל דוחה לחלוטין גם אפשרות של דרישה עם אש"ף, היא מניחה גם נסיגה מהחלטת ועידת רבאט שקבעה את אש"ף כנציגו היחיד של העם הפלסטיני.
- האופציה השנייה, דהיינו צורה כלשהי של חסות על האו"ם של פלסטין הערבית, מניחה איה-הכרה בכשרם של הפלסטינים לממשל-עצמי; היא דוחה גם אפשרות של מעמד שווה-ערך והדדי לשני העמים החיים בפלסטין ומשהה את פתרון הנושא שאותו רואים הערבים כלב הסיכסוך - מחסום העתיד להפריע לשגת פתרון סופי בהיבטים אחרים שלו.

- האופציה השלישית הותווה כבר בגיורסות שונות על-ידי מדינות ערביות שונות: קשר מוסדי שיחבר את הישות הפלסטינית לירדן, כפי שהוצע על-ידי מצרים; קונפדרציה רופפת ורחבה יותר שתכלול את פלסטין, סוריה, ירדן ולבנון, כפי שנרמז על-ידי סוריה - מישלחת ערבית מאוחדת לז'נבה. הצעות מעין אלה, המכוונות לעקוף את המאחדות לז'נבה, הוצעות לייצוג אש"ףי נפרד, עתידות לעורר חיכוכים בתוך צוות המשאומתן הערבי ולהחליש את עמדת המיקוח הכוללת שלו.

שטחים. החלטה 242 קובעת שהגבולות הסופיים חייבים להיות בטוחים, אך היא קובעת גם שעליהם להיות מוכרים אהדדי. בניגוד לישראל, שמעולם לא היו לה גבולות מוצהרים, אלה של מצרים וסוריה הוכרו באופן בינלאומי עוד לפני קום מדינת ישראל.

שום מנהיג ערבי לא יוכל להסכים לוותר על שטח ריבוני למען ביטחונה של ישראל. משום כך לא יוכל להסכים גם לקביעת קו שני של "גבולות הגנה" סופי מוגדר (כפי שיכול להשתמע מהצעתו של הנשיא קארטר בהקשר זה), שישתרע בתוך שטח ערבי מעבר לקווי-הגבול הקבועים הסופיים של ישראל.

שום מדינה ערבית לא תוכל להשלים עם כך ש-ביטחונה של ישראל יתבסס על סיפוח שטחים בכוה. ההסכמים שהשיגה ישראל בסיני, בגולן, בגדה המערבית ובעזה לא יוכלו להתקבל על-ידי מדינות ערב כגבולות דה-פקטו שבהם היא עליהן להכיר. תקומת קלים בקוים שלפני 67' יוכלו להתקבל רק כרציונאליזציה של גבולות, ללא זכייה בשטחים מצד ישראל וללא התרחבות אל מעבר לגבולות ההיסטוריים של פלסטין.

מדינות ערב מסכימות שלשם הבטחת הסכמי השלום נחוץ לקבוע איזורים מפורזים, עמדות קדומניות, אמצעים אלקטרוניים וכו' מעבר לגבולות שייקבעו סופית. אולם, עלימנת ערובות ביטחון אלה תהלומונה את הריבונות הערבית ואת צרכי הביטחון, עליהן למלא אחר התנאים הבאים: (א) הדדיות; אחריות ליישום ערבות אלה על-ידי צד שלישי מקובל אהדדי, תחת חסות האו"ם; (ג) פיתוח - כלומר, אל להן להיות מיכשול מתמיד מפני יישום הריבונות; בהסכמי השלום יש לכלול תנאים לקיצוץ הדרגתי באמצעי-ערובה אלה,

מוחמד סיד-אחמד הוא אחד מהוגי-הדעות החשובים ביותר בעולם הערבי. אחרי מילחמת יום-הכיפורים פרסם ספר שבו דגל בכריתת שלום עם ישראל, ותיאר את השינויים שיחולו במרחב עם היווצרות מציאות שלום. סיד-אחמד, בן קאהיר, הוא אחד העורכים הבכירים של "אל-אחראם", העיתון החשוב ביותר במצרים ובעולם הערבי.

את הדברים הבאים הגיש סיד-אחמד לכנס-הדיון על בעיית "השלום והפלסטינים", שהתקיים לא מכבר בלונדון, שבמהלכו נרקמו יחסים ידי-דוטיים ביותר בינו ובין האלוף (מיל.) מתי פלד ואורי אבנרי.

במדינות-התפתח הערביות, המטפלות בסיכסוך ה-ערבי-ישראלי, התפתח אינטרס מהותי חדש לגבי השגת יציבות במרחב.

מבחינת היציבות, יהיה זה רע שלא לעשות שלום עם ישראל.

מבחינת היציבות, יהיה זה רע לעשות שלום עם ישראל על-יפי התנאים שמעמידה ישראל.

שתי המיגבלות האלה, הפועלות מכיוונים שונים, מהוות את המסגרת הקובעת את גבול הנסיגה של ה-צדדים הערביים מן התנאים שעליהם הצהירו, הגבול שמעבר לו אין הם יכולים לוותר.

יש להגדיר בבירור את האינטרס המהותי החדש הזה בהשגת יציבות, אשר ממשתל קארטר תיאר איתו כ"אחדות גדולה יותר בקרב כוחות-השלום במרחב", וכהזדמנות שאין להחמיצה. הדבר דרוש כדי למדוד בדייקנות את השפעתו על המשאומתן לשלום. זהו הבסיס לדברי הבאים.

החיפוש אחר היציבות התפתח עם העמדה הנוקטת על-ידי המדינות מפיקות-הנפט השמרניות בעולם הערבי, בייחוד ערב הסעודית אשר, להוציא את אלה שבתוכה הרוצים במילחמה - שאינה סבירה בתנאים הקיימים - היא המדינה הערבית העיקרית המסוגלת להפעיל לחץ. עמדה זו מתבססת על:

● ראשית, חשיבותו החיונית של הנפט הערבי לגבי בעיות האנרגיה של המערב. דבר זה מאפשר לארצות ערב להרחיק את ארצות-הברית מעמדתה הקודמת, שגרסה תמיכה בלא תנאי במדינת ישראל.

● שנית, מאגר הנפט הענקי שצברו כתוצאה מ-מילחמת אוקטובר, המוהוה - לגבי הערבים - נידבך חשוב נוסף בעמדת המיקוח שלהם.

מקביל מאפשר הדבר למפיקות-הנפט הערביות העיקריות למלא תפקיד מכריע בעיצוב האסטרטגיה של מדינות-העימות הערביות, הרואות בהכנסות מן הנפט גורם חיוני להבראת כלכלתן ולהאדרת מאגרי-הנפט שלהן.

אולם, התנאים לייצוב המיבנים החברתיים והכלכליים באיזור, מבחינת ההגנה על הון הנפט החדש, אינם תואמים בהכרח את תנאיהם הכלליים של הערבים לגבי השגת זכויותיהם הלאומיות מידי ישראל. מאידך, הקרבת זכויות לאומיות אלה מעבר לנקודה מסוימת תסכן יציבות זו.

מישור ההתייחסות היסודי להסכם במיזרח-התיכון נשאר החלטות מועצת-הביטחון 242 ו-338.

בסעיפיהן של החלטות אלה, שנרשמו תוך פזילה לחשגת אחדות-דעים, מצוי לחחות כפל-משמעות נודע-לשימצה אחד, הם תנאים לפרשנויות שונות ונחשבים עתה, לא רק על-ידי מדינות ערב אלא למעשה על-ידי הקהילה הבינלאומית כולה - להוציא את ישראל לבדה - כבלתי-מספקים בכל הנוגע למרכיב יסודי אחד של הסכם המיזרח-התיכון, היינו זכותם של הפלסטינים למולדת משלהם, כפי שהוגדרה בהחלטות 242 ו-338 שנתקבלו באו"ם באחרונה.

נוצר צורך לחזק וחזונו ביצירת קווי-מנחים מדוייקים יותר - מבחינת התוכן וההליכים גסייחד - ב-מטרה להבטיח התקדמות של תהליך המשאומתן. ארצות-הברית, המקובלת עתה על כל הצדדים כ-מעצמה היוולמת ביותר לשמש בתפקיד המתווך, הציעה קווי-מנחים שאינם מספקים את ארצות ערב או את ישראל. הנשיא קארטר עמד על כך שקווי-מנחים אלה אינם תוכנית אמריקאית, וכי שלעבד את תנאי ה-הסכם בדרך של משאומתן בין הצדדים עצמם.

אולם קווי-הנחיה אלה נעילים בכל-זאת, ולו רק לשם הגדרת התחומים שבהם יש לבקש שיתורים אצל כל אחד מן הצדדים.

מבחינת התוכן, המחסום העיקרי הוא איה-הכרה בזכותם של הפלסטינים להגדרה-עצמית כפי שהוא מופיע בהחלטה 242.

מחסום זה מורה על התנחה שהוויכוח ביסודו מתנהל בין ישראל לבין מדינות ערב, ולא לבין הפלסטינים. אם אכן שוקלים כיום צורה כלשהי של הכרה בהם - אלא-אם-כן תשונה החלטה 242 - אין זה במונחים של הענקת זכויות מלאות של זהות עצמאית, אלא כפיתיון שתכליתו להתרועע מהשגת הסכם מהיר, ובמיקרה של כישלונו - להאשימם בכך.

סיד-אחמד (בין פלד ואבנרי בלונדון)

שבהם יסכימו כל הצדדים על נקיטת צעדים לקראת נורמליזציה של היחסים.

שלום. עניין מהותי שלום אינו מיוחד את הישראלים לבדם. עד לזמן האחרון סירבו כל מדינות ערב לשקול הסכם של שלום שירחיק מעבר לסיים מצב הלוחמה ולערובות בינלאומיות להבטחת אי-יחידוש מעשי-איבה.

התנאים שלום שעליהם עמדה ישראל תמיד ואשר עליהם מכרזו הנשיא קארטר כיום (גבולות פתוחים, יחסים דיפלומטיים, מיסחר וחילופי תיירים ותרבות) נחשבים בעיני הערבים בלתי-מהותיים לגבי ההכרה בישראל והחתימה על הסכם-שלום איתה. למעשה, על-פי החוק הבינלאומי, פוגעים התנאים שמציבה ישראל בזכויות הריבונות של הערבים, וכפי שהאירופים עצמם חזו על בשרם אחרי מילחמת-העולם השנייה: כשכופים על אחד הצדדים בסיכסוך, "נורמליזציה" של יחסיו עם צד אחר על-יפי תנאים של זה, ההשפלה שבכך הופכת מצב של כניעה.

למרות כל זאת הרחיק הנשיא סאדאת לכת עד כדי רמיזה לממשל קארטר שניתן יהיה להגיע לידי נורמליזציה מלאה חמש שנים אחרי חתימת ההסכם, אך הדבר עדיין כרוך בנייתוק של פער-זמן בין הנורמלי-זציה המוחלטת לבין תהליך נסיגתה של ישראל - ומשום כך הוא שולל מכוונות השלום של הערבים את כושרן הפוטנציאלית להשיג את הנסיגה שהם מבקשים. הנושאים-זהותנותנים הערבים יחזקו את עמדת המיקוח שלהם במידה אם לא ירחו כליל את רעיון השלום המוחלט עם ישראל - ותהיה הצדקתם לכך גדולה ככל שתהיה - ואם יתנו אותה בתנאים.

בכך יעניקו לעצמם ארגומנט חזק ביותר לעומת ניסיונה של ישראל - המוצלח עד כה - לאכול את העוגה וגם לשמור עליה, ללחוץ לנורמליזציה מלאה ובעת-יבועונה-אחת לעמוד בתוקף על קבלת ערובות-ביטחון בלתי-מאוינות על חשבון זכויותיהם היסודיות של הערבים והפלסטינים.

במילים פשוטות: אם השלום, לגבי הגברת גולדה מאיר, פירושו שהיא תוכל לנסוע לקאהיר לערוך שם קניות, הרי אותו השלום חייב לאפשר גם ליאסר עראפאת לנסוע לתל-אביב באי-רמפריע. הנורמליזציה המלאה של יחסים עם מדינת ישראל חייבת להתרחש בדבבד עם סיפוק כל התביעות הערביות, כולל אלה של הפלסטינים.

ירושלים. נושא ריגשי עמוק לגבי מאמיני שלוש הדתות, והוא חשוב עוד יותר מאז נטלו הליכוד וערב הסעודית את הבכורה - כל אחד בצידו. את פתרון בעיית ירושלים יש להשאיר לשלב מאוחר של המשאומתן, אחרי שתושג הכרעה בנושאים מרכזיים אחרים. מה שמדינות ערב לא יסכימו לו הוא שירושלים כולה תישאר תחת ריבונות ישראלית. אם יבטחו ריבונות מחולקת בין ישראל ומדינה ערבית, או בינאום של העיר, מדינות ערב לא יתנגדו לתנועה וגישה חופשיות לכל המקומות הקדושים, שכל אחד מהם יימצא תחת אפוסטרופוסות הדת שעליה הוא משתייך.

הליכים. דו"ח מכוון ברוקינגס, שעל-יפיו הותוו קווי-ההנחיה של הנשיא קארטר, מגדיר את ההסכם ביסודו (המשך בעמוד 12)

מוחמד סיד-אחמד, קאהיר